

Københavns-notatet af 27. oktober 1949

Statsminister Hans Hedtofts notat af 27. oktober 1949 om samtalen med en repræsentation fra Bund deutscher Nordschleswiger angående det tyske mindretals almindelige rettigheder¹

I et til "den kgl. danske regering ved hr. statsminister Hans Hedtoft" stilet andragende af 3. oktober 1949 har De som repræsentanter for hovedstyrelsen i "Bund deutscher Nordschleswiger" anmodet om en forhandling med mig.

I henvendelsen siges, at en deputation vil stille forslag om et "frihedsbrev" for det tyske mindretal her i landet svarende til den erklæring om det danske mindretals stilling, som den 26. september 1949 udfærdigedes af den slesvig-holstenske landsregering.

I andragendet henvises videre til, at man fra "officiel dansk side har medvirket til at opnå den aftale mellem landsregeringen og det danske mindretal, der ligger til grund for erklæringen", og at en "ordning, der fra dansk side anses for god og formålstjenlig syd for grænsen, ikke med rimelig grund kan anses for dårlig og uformålstjenlig nord for grænsen". Det anføres endvidere, at det ville være uberettiget at anføre en manglende loyalitet over for den danske stat som begrundelse for at betragte de tyske mindretal på anden måde end det danske mindretal, idet "staten kun ved hjælp af en serie tilbagevirkende særlove kollektivt har kunnet stemple det tyske mindretal som illoyalt". Dernæst udtaler hovedstyrelsen, at efter dens mening "foreligger der påtrængende anledning til at ønske en kodificering af frihedsrettighederne særligt til brug i forholdet til de lokale myndigheder", og det anføres, at hovedstyrelsen betragter et kontaktudvalg mellem mindretallet og de danske myndigheder "som endnu mere nødvendigt for det tyske mindretal end for det danske".

1. *Regeringens stilling til forhandlingerne i Kiel*

I anledning af dette andragende vil jeg gerne bemærke følgende:

Det er ukorrekt at sige, at man fra officiel dansk side har "medvirket" til at opnå aftalen mellem landsregeringen og de dansksindede sydslesvigere. Tanken om en sådan aftale er udgået fra den britiske regering for at i mødekomme danske ønsker om en sikring af sydslesvigernes stilling, og den danske regeringsvirksomhed i anledning af forhandlingerne har indskrænket sig til at give de dansksindede råd. Oberstløjtnant Lundings stilling som *observatør* under forhandlingerne angiver også, at der ikke har fundet nogen officiel dansk

---

¹ Teksten er taget fra Troels Fink: *Forhandlingerne mellem Danmark og Tyskland i 1955 om de slesvigske mindretal*, gråbog til tjenestebog, Udenrigsministeriet, København 1959, publiceret København: Selskabet for Udgivelse af Kilder til Dansk Historie 2001, s.220-224.

"medvirken" sted.

2. *Forskel på forholdene nord og syd for grænsen*

Forholdene syd og nord for grænsen er så forskellige, at hvad der er godt og formålstjenligt på den ene side af grænsen, meget vel kan være dårligt og uformålstjenligt på den anden side.

Må jeg henvise til, at medens det tyske mindretal nord for grænsen lige siden 1920 har nydt godt af den meget frisindede danske lovgivning og efter krigen er blevet behandlet så godt som intet andet tysk mindretal, har de dansk-sindede syd for grænsen levet under meget vanskelige kår, nemlig i den national-socialistiske tid, i hvilken myndighederne ved mange forskellige midler ihærdigt søgte at reducere mindretallet mest muligt.

3. *Ingen særstraffe for det tyske mindretal*

Der er ikke tale om, at den danske stat ved "en serie tilbagevirkende særlove kollektivt" har stemplet det tyske mindretal som illoyalt. Det er klart, at der ikke under besættelsen kunne vedtages love om forholdet over for besættelsesmagten, og det opfattedes derfor efter befrielsen som en politisk nødvendighed at vedtage en speciel straffelovgivning med tilbagevirkende kraft. I denne lovgivning *findes ingen bestemmelser rettet imod det tyske mindretal som sådant*. De tysksindede nordslesvigere, der på strafbar måde har samarbejdet med besættelsesmagten, er enkeltvis blevet *straffet efter nøjagtigt de samme love som andre danske statsborgere*, og ved forskellige bestemmelser (lov nr. 259 af 1. juni 1945, § 10, stk. 1, og lov nr. 356 af 29. juni 1946, jfr. Lovbekendtgørelse af 6. juli 1946, § 3 stk. 3, nr. 2) åbnes der endog mulighed for at *nedsætte* straffen for personer, der var tilknyttet det tyske mindretal. Justitsministeriet har gentagne gange indskærpet anklagemyndigheden, at denne under behandlingen af retssager imod medlemmer af det tyske mindretal skulle gøre retten opmærksom på de strafnedsættelsesgrunde, der særligt kunne komme medlemmer af mindretallet til gode, og domstolenes praksis viser, at disse i tilfælde, hvor anklagede var en tysksindet nordslesviger, i vidt omfang har udmålt straffen mildere end i tilsvarende tilfælde, hvor den skyldige ikke have tilknytning til mindretallet. I justitsministeriets benådningspraksis er der også taget et særligt hensyn til tysksindede nordslesvigere.

4. *Principiel udtalelse om Danmarks stilling til det tyske mindretal*

Må jeg også benytte anledningen til at henvise til den erklæring, den dansk-slesvigske delegation den 6. marts 1919 fremsatte over for formanden for det såkaldte belgisk-slesvigske udvalg på fredskonferencen efter den første verdenskrig. Erklæringen, der vedrørte den stilling, det tyske mindretal i Nordslesvig skulle få ved landsdelens indlemmelse i Danmark, havde følgende ordlyd (i dansk oversættelse): "De delegerede er enige om, at genforeningen af det danske Slesvig med kongeriget bør foregå således, at alle den danske stats fremtidige borgere behandles efter samme liberale og demokratiske

grundsætninger og nyder samme rettigheder. Heraf følger for eksempel, at det tyske mindretals naturlige ret til at bruge sit eget sprog vil blive respekteret. De delegerede konstaterer navnlig, at den frie skole er et princip, som altid er blevet fulgt i den danske lovgivning.”

Det tilsagn, der i denne erklæring er givet om behandlingen af det tyske mindretal, er blevet opfyldt, dels da den danske grundlov fik gyldighed i de sønderjyske landsdele, dels gennem den danske lovgivning. Erklæringen danner stadig basis for Danmarks politik over for mindretallet.

5. *En sammenligning mellem frihedsrettigheder syd og nord for grænsen*
En gennemgang af de frihedsrettigheder, der er opregnet i Kiel-erklæringen af 26. september 1949, viser, at det tyske mindretal i Nordslesvig allerede er i besiddelse af disse rettigheder. Nedenstående gennemgang følger Kiel-erklæringen punkt for punkt.

Den danske regering hjemler enhver dansk statsborger og følgelig også medlemmer af det tyske mindretal uden hensyn til sprog en række rettigheder.

Retten til personlighedens frie udfoldelse og den personlige friheds ukrænkelighed fremgår af grundlovens bestemmelser som helhed, specielt § 78, ligeså ligheden for loven og det utilstedelige i at forfordele eller begunstige nogen på grund af afstamning, sprog, herkomst eller politiske anskuelser.

Tros- og samvittighedsfrihed er sikret i grundlovens §§ 74 til 76, retten til fri meningsytring og pressefrihed i § 84, jfr. Lov nr. 147 af 13. april 1938 om pressens brug, forenings- og forsamlingsfriheden §§ 85 og 86.

Retten til frit at vælge arbejdsplads og erhverv fremgår af grundlovens § 81, boligens ukrænkelighed af § 79, retten til at grundlægge politiske partier af § 85 og § 32.

Den lige adgang til embeder for alle, der opfylder de nødvendige betingelser, fremgår af lov om statens tjenestemænd nr. 301 af 6. juni 1946 og i normaltjenestemandsvedtægter for købstadskommuner og for amtskommuner.

Den almindelige, umiddelbare, lige, frie og hemmelige valgret er sikret i grundlovens §§ 30 og 34 samt lov om valg til rigsdagen nr. 279 af 9. juni 1948 og love om kommunale valg nr. 291 af 22. december 1936, og endelig er retten til at påkalde domstolenes beskyttelse, hvis myndighederne krænker nogens ret, fastslået i grundlovens § 70.

Bekendelsen til det tyske mindretal og til den tyske kultur har altid i Danmark været fri og er aldrig af myndighederne blevet bestridt eller efterprøvet.

Det tyske mindretal, dets organisationer og medlemmer bliver ikke og er ikke blevet hindret i at bruge det sprog, det eller de ønsker, i tale, skrift eller på tryk, og der kan træffes forholdsregler til at lette eventuelt forekommende vanskeligheder med hensyn til sprog for retten og ved ikke dansktalende personers henvendelse til myndighederne.

Børnehaver, almendannende skoler og folkehøjskoler, også faglige skoler, kan oprettes af det tyske mindretal i henhold til lovene. Forældre og opdragelsesberettigede kan frit afgøre, om deres børn skal besøge skoler med tysk undervisningssprog.

Den danske regering anser det for *en selvfølge*, at det tyske mindretals repræsentanter i kommunale og andre råd i forhold til deres talstyrke drages med ind i arbejdet.

Medlemmer af det tyske mindretal har på lige fod med andre danske statsborgere ret til over for radioledelsen at fremsætte forslag om udsendelser. I udsendelsen "huse langs grænsen" den 19. marts 1948, gentaget den 22. april s. å., fik flere tysksindede nordslesvigere adgang til at udtale sig om forholdene i grænselandet. Så længe mindretallet var repræsenteret på rigsdagen, havde dets politiske parti adgang til radioen på lige fod med andre partier. Mindretallets ledelse ønskede i 1943 ikke at deltage i folketingsvalget, og det har siden ikke været repræsenteret på rigsdagen; hvis et mindretalsparti igen bliver repræsenteret, vil adgangen til radioen, svarende til andre danske partiers, igen stå det åben.

Den danske folkekirke har foreløbig i de fire sønderjydske købstæder både en dansk og en tysk menighed. Mindretallet har adgang til at oprette valgmenigheder og frimenigheder, der i overensstemmelse med den almindelige danske lovgivning kan få adgang til at benytte kirker og kirkegårde m. v. Under valgfri anvendelse af det sprog, de selv ønsker.

Ved uddeling af offentlige understøttelser gøres der ingen forskel på danske statsborgere uanset sindelag, jfr. Grundloven § 82.

Så længe det tyske mindretal ikke udsender noget dagblad, er der ikke spørgsmål om at optage offentlige bekendtgørelser i mindretallets aviser. Bliver der engang i fremtiden udgivet et tysksproget dagblad, tror jeg ikke, myndighederne vil forholde et sådant blad de offentlige bekendtgørelser.

Det tyske mindretals særlige interesse i at pleje dets religiøse, kulturelle og faglige forbindelser med Tyskland inden for de rammer, som den til enhver tid ved den dansk-tyske grænse gældende pasordning tillader, har altid været anerkendt af de danske myndigheder.

Kiel-erklæringens bestemmelse om, at danske statsborgere, der af landsregeringen har fået tilladelse til at virke som vejledere for mindretallet, ikke må forfordes ved meddelelse af tilflytningstilladelse og anvisning af bolig i den kommune, hvor de har deres tjenestested, kan næppe finde nogen parallel i Danmark, hvor der ikke er tale om at udstede tilflytningstilladelser eller at anvise boliger på den måde, som det finder sted i Sydslesvig.

Ved Kiel-erklæringens afsnit III er der nedsat et udvalg bestående af tre repræsentanter for det danske mindretal og tre repræsentanter udpeget af landsregeringens kommissær for Slesvig. Til udvalget skal der knyttes en sekretær, der skal vælges af udvalget ved en flertalsafgørelse på grundlag af tre forslag fremsat af mindretallet. Han skal ansættes af landsregeringen.

Efter den udvikling, der har været, og efter den absolutte ligeretstradition, der er og stadig bør være gældende i forholdet mellem tysksindede nordslesvigere og de danske myndigheder, forekommer det mig hverken rimeligt eller hensigtsmæssigt at skabe et særligt organ, hvorfor jeg vil henstille, at De opgiver dette ønske. Det tyske mindretal har stadig og kan fortsat på lige fod med andre danske statsborgere frit forhandle med både lokale og statslige danske myndigheder, og det ligger i deres egen hånd at finde den mest hensigtsmæssige form herfor.

Jeg ønsker sluttelig at fremhæve, at det er min opfattelse, at alle danske myndigheder over for det tyske mindretal vil sætte en ære i også fremtidig konsekvent at fastholde det ligeretsprincip, der er en del af vor danske og demokratiske livsholdning, og at vi over for *alle* loyale borger både i ånd og handling vil vise den tolerance, som vi ønsker skal præge forholdene i dette land.